

ДИСКУСІЙНА ЛІНІЙКА 3

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ

Ірина Мірошник,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мов і методики їх викладання,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: iv_miroshnyk@ukr.net*

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У сучасному світі перед здобувачами вищої освіти постають якісно нові виклики: невизначеність, зміни на ринку праці, глобалізація і необхідність адаптуватися до швидких соціальних і технологічних трансформацій. Однією з ключових компетентностей, що дозволяє ефективно функціонувати в такому середовищі, є іншомовна підготовка – цілеспрямований процес формування у здобувачів вищої освіти мовної та мовленнєвої компетентностей, здатності володіти іноземною мовою на рівні, достатньому для професійної комунікації, використовувати інформацію та здійснювати взаємодію в різних соціокультурних контекстах.

Іншомовна підготовка розглядається як стратегічний ресурс формування глобальної мобільності, критичного мислення та здатності до адаптації в умовах невизначеності.

У сучасних підходах поняття невизначеності трактується як стан відсутності повної впевненості щодо ситуації та результатів дій, що ускладнює прогнозування майбутнього й прийняття рішень. Згідно з Оксфордським тлумачним словником з психології, невизначеність трактується як такий стан переконання, за якого людина не володіє цілковитою впевненістю [4]; ситуацію відкритого завдання, коли людина у процесі його виконання не має в розпорядженні всіх необхідних даних, унаслідок чого змушена висувати кілька можливих гіпотез і лише згодом визначати найбільш ефективну серед них [1].

У західній психологічній традиції для опису феномену невизначеності використовують два взаємопов'язані, але не тотожні поняття – «uncertainty» та «ambiguity», між якими існують суттєві смислові відмінності, що зумовлює необхідність їх чіткого розмежування та відповідного перекладу українською мовою. Поняття «ambiguity» («неясність») характеризує ситуації, у яких наявні відомі альтернативи, проте їх інтерпретація може бути різною; «uncertainty» («невизначеність») позначає обставини, за яких альтернативи залишаються невідомими, а способи їх осмислення не визначені.

Невизначеність можна інтерпретувати як усвідомлення обмеженості знань про світ: наявні уявлення та переконання не дають змоги точно передбачити майбутні події. Поведінкові та когнітивні науки найчастіше розглядають це поняття крізь призму процесу прийняття рішень, де воно пов'язане з труднощами прогнозування можливих наслідків власних дій.

Теорія Yuand Dayan розмежовує два ключові типи невизначеності: очікувану та несподівану. *Очікувана невизначеність* характерна для середовищ, у яких наявна інформація виступає слабким, але стабільним і зрозумілим орієнтиром для прогнозування майбутніх подій. Натомість *несподівана невизначеність* виникає в умовах фундаментальних змін у середовищі, які повністю нівелюють попередні уявлення та прогнози, що змушує людину переосмислити власні моделі поведінки та способи інтерпретації подій [6].

Узагальнюючи різноманітні підходи до трактування феномену невизначеності, окреслимо низку *типових характеристик ситуацій, які зумовлюють виникнення у людини відчуття невизначеності*:

- залежність від обставин і подій, перебіг яких неможливо достеменно передбачити;
- відсутність чіткої інформації щодо ймовірності можливих альтернатив;
- обмеженість можливостей для точного аналізу та кількісної оцінки ситуації;
- брак зрозумілих підстав і критеріїв для ухвалення рішень або вибору поведінкових стратегій;
- наявність ризику отримати небажаний результат або зазнати втрат [2].

Доцільно також виокремити три ключові взаємопов'язані *ознаки ситуації невизначеності*:

- множинність, яка проявляється у суб'єктивному відчутті наявності великої кількості альтернатив, можливих рішень і варіантів інтерпретації подій;
- непередбачуваність, що характеризується неможливістю достовірного прогнозування розвитку подій, невизначеністю щодо ймовірності їх настання та відсутністю чітких причинно-наслідкових зв'язків;
- неконтрольованість, яка відображає відчуття втрати контролю над ситуацією, неможливість впливати на перебіг подій або запобігати несподіваним змінам [2].

Визначено два *ключові чинники*, що зумовлюють поведінку особистості в ситуаціях невизначеності. *По-перше*, не кожна ситуація сприймається людиною як невизначена: обставини, які є передбачуваними або достатньо зрозумілими, можуть оцінюватися як такі, що містять незначний рівень невизначеності. *По-друге*, важливу роль відіграють індивідуальні відмінності у толерантності до невизначеності: одна й та сама ситуація може спричинити відчутний

дискомфорт чи навіть стан напруження в однієї людини, тоді як інша сприймає її спокійно, не надаючи їй суттєвого значення [3, с. 165].

Отже, невизначеність доцільно трактувати як стан, за якого через недостатність або надлишок інформації людина відчуває сумніви щодо подальших кроків і не здатна прийняти оптимальне рішення. Водночас вплив невизначеності на життя людини не обмежується лише негативними проявами, такими як тривожність, пригніченість чи втрата орієнтирів. Вона також може мати конструктивний потенціал, адже створює умови для свободи вибору, активізує творчі процеси та сприяє виникненню нових ідей.

У сучасному освітньому середовищі невизначеність може бути пов'язана з різними факторами: соціально-економічними змінами, технологічними інноваціями, пандемією COVID-19, а в Україні – також і з війною, що суттєво вплинули на організацію освітнього процесу, зокрема на вивчення іноземної мови.

За наявності дестабілізуючих чинників, зокрема воєнного стану, соціально-економічної нестабільності, активної цифровізації та інтеграції у європейський освітній простір, іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти набуває стратегічного значення, оскільки забезпечує їхню конкурентоспроможність, академічну мобільність та здатність до ефективної професійної комунікації в глобалізованому середовищі.

Передусім слід зазначити, що зміст іншомовної підготовки в Україні трансформується відповідно до *компетентнісного підходу*, який передбачає формування іншомовної комунікативної компетентності як інтегративної якості особистості. Вона охоплює мовну, мовленнєву, соціокультурну, стратегічну та мотиваційну складові, що забезпечують здатність до адекватної міжкультурної взаємодії. Оскільки сучасна іншомовна підготовка визначається державною політикою (англійська мова закріплюється як мова міжнародного спілкування; посилюються вимоги до рівня володіння іноземною мовою викладачами та адміністрацією ЗВО; відбувається оновлення змісту іншомовної освіти в межах освітніх реформ), іншомовна освіта виходить за межі традиційного засвоєння мовної системи й орієнтується на практичне використання мови в реальних, іноді нестандартних, комунікативних ситуаціях, змушуючи здобувача освіти впевнено реагувати на виклики та знаходити оптимальні рішення. Таким чином відбувається перехід від «вивчення мови» до формування *іншомовної комунікативної та міжкультурної компетентності*.

Проте, не зважаючи на використання провідних комунікативного та компетентнісного підходів у вивченні іноземних мов, *інтеграція соціально-емоційного навчання (SEL)* у процес вивчення іноземної мови дозволяє здобувачам вищої освіти в умовах стресу та невизначеності розвивати емоційну стійкість, саморегуляцію, позитивну мотивацію та навички вирішення конфліктів [5]. Таким чином, на окрему увагу заслуговує *психолого-педагогічний аспект іншомовної підготовки*. В умовах підвищеного рівня стресу важливим є створення сприятливого освітнього середовища, підтримка мотивації студентів, розвиток їхньої емоційної стійкості та комунікативної впевненості.

Однією з провідних тенденцій є *професіоналізація іншомовної підготовки*, що реалізується через впровадження підходів English for Specific Purposes (ESP) та English Medium Instruction (EMI). Вивчення іноземної мови інтегрується у фахову підготовку студентів, що передбачає використання автентичних матеріалів, моделювання професійних ситуацій, виконання кейсових завдань і проєктів. Такий підхід сприяє формуванню професійно значущих компетентностей, необхідних для майбутньої діяльності.

Важливим чинником модернізації іншомовної підготовки є активне *впровадження цифрових технологій*. В умовах невизначеності дистанційне та змішане навчання стали домінуючими формами організації освітнього процесу. Використання платформ управління навчанням (Moodle, Google Classroom), відеоконференцій, онлайн-курсів, цифрових та адаптивних технологій (автоматичні перекладачі, онлайн-ресурси) забезпечує мобільність та безперервність навчання, розширює доступ до автентичного мовного середовища та сприяє індивідуалізації освітньої траєкторії здобувачів. Водночас цифровізація стимулює розвиток автономності студентів і навичок самоосвіти. Крім того, виникає необхідність адаптувати навчальні програми та форми роботи, переходячи до змішаних та дистанційних форматів, що створює як нові можливості, так і серйозні виклики: зниження комунікативної взаємодії, недостатня мотивація студентів тощо.

Методичний інструментарій іншомовної підготовки також зазнає суттєвих змін. У сучасній практиці *переважають інтерактивні та діяльнісні методи навчання*, зокрема проєктна діяльність, кейс-метод, рольові ігри, дискусії та колаборативне навчання. Їх застосування сприяє розвитку критичного мислення, комунікативної гнучкості та здатності приймати рішення в умовах невизначеності, що є ключовими компетентностями сучасного фахівця.

Не менш важливою складовою є *інтернаціоналізація вищої освіти*, яка значною мірою визначає зміст і спрямованість іншомовної підготовки. Участь українських закладів вищої освіти в міжнародних програмах академічної мобільності, спільних освітніх і наукових проєктах, а також розширення англomовних освітніх програм сприяють інтеграції студентів у світовий академічний простір. У цьому контексті іноземна мова виступає не лише об'єктом вивчення, а й засобом професійної та наукової комунікації.

Умови невизначеності зумовлюють також *необхідність забезпечення гнучкості освітнього процесу*. Це проявляється у впровадженні індивідуальних освітніх траєкторій, модульної організації навчання, поєднанні формальної та неформальної освіти, а також розширенні можливостей для самостійної роботи студентів. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальні потреби здобувачів, їхні освітні цілі та життєві обставини.

Іншомовна підготовка також має важливий *соціально-культурний аспект*, відкриваючи студентам доступ до різних культурних контекстів, розширюючи їхній світогляд та сприяючи міжкультурній комунікації, що не лише збільшує можливості працевлаштування, але й формує інтелектуальну гнучкість, здатність до емпатії й розуміння інших культурних норм. У період невизначеності такі навички стають ще більш цінними, адже фахівці, які здатні ефективно спілкуватися міжнародною мовою й адаптуватись до змін, є більш конкурентоспроможними на глобальному ринку праці.

Проте на шляху до якісної іншомовної підготовки в умовах невизначеності перед здобувачами вищої освіти постає низка викликів:

- адаптація навчального процесу до змінних умов (пандемії, війни, дистанційного навчання);
- недостатня матеріальна база та доступ до сучасних навчальних технологій;
- потреба в підготовці висококваліфікованих викладачів, здатних працювати у змішаних форматах.

Отже, іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти в Україні в умовах невизначеності постає як складна, динамічна система, що поєднує компетентнісний, професійно орієнтований, цифровий та інтернаціоналізаційний підходи. Її ключовою метою є формування фахівця, здатного ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію, адаптуватися до змін і реалізовувати професійну діяльність у глобальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Брюховецька О. В. Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. № 27. С. 70–81.
2. Іванчихіна К. О., Милославська О. В. Феномен невизначеності у психології. *Особистість, суспільство, закон*. Харків. 2019. С. 56–59.
3. Клименко І. В. Толерантність до невизначеності як фактор адаптації курсантів – майбутніх правоохоронців, які навчаються в рамках психологічного супроводу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Т. 2. Вип. 4. С. 164–168.
4. Оксфордський тлумачний словник з психології / За ред. А. Ребера. 2002. 667 с.
5. Herasymenko L., Muravska S. Social-emotional learning in foreign language classes at higher education institutions: from theory to practice. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. No. 4(61). С. 22–28.
6. Mushtaq F., Bland A.R., Schaefer A. Uncertainty and cognitive control. *Frontiers in Psychology*. 2011. Vol. 2:249.